

Zoeken voldoende boeren en boerenzoons hun werk buiten de landbouw?

WAARSCHIJNLIJK vinden veel boeren, die dagelijks moeilijkheden hebben door een tekort aan landarbeiders dit een merkwaardige vraag. Toch moet men niet vergeten, dat de vermindering van het aantal landarbeiders in veel opzichten gunstig is voor de Nederlandse landbouw. Voor de oorlog was het jaarloon van een landarbeider ongeveer 8000 kg tarwe waard en tegenwoordig plm. 16.000 kg, zodat een boer alleen nog maar met winst kan werken als per arbeider veel meer tarwe geproduceerd wordt dan voor de oorlog. Dit heeft men bereikt door de mechanisatie en een vermindering van het aantal arbeiders per bedrijf. Het is nu toch helemaal geen uitzondering, dat men op een bedrijf, waar voor de oorlog met 10 man gewerkt werd, nog slechts voor 6 man werk heeft. Bij de huidige lonen zou men ook geen 10 man meer kunnen betalen op een dergelijk bedrijf.

Op de meeste Nederlandse landbouwbedrijven werkt men echter geheel zonder arbeiders en ook hier is het nodig, dat per man meer geproduceerd wordt dan voor de oorlog. Indien dit niet het geval was zou het inkomen van de boer niet gelijkwaardig kunnen blijven met dat van een arbeider. Op deze kleinere bedrijven is echter een belangrijke vermindering van het aantal arbeidskrachten en daarmee een grote stijging van de produktie per man moeilijker bereikbaar. In veel streken ziet men wel een vermindering van het aantal meewerkende zoons, maar op de bedrijven, waar geen zoons meewerken kan het aantal arbeidskrachten niet verder verminderen. Wel is gewoonlijk de veestapel iets groter geworden en ook haalt men meer uit de grond dan voor de oorlog, maar van een verdubbeling van de produktie is zeker geen sprake. Toch is het loon van een arbeider wel op een dergelijke wijze gestegen. We moeten dus verwachten, dat het inkomen van een boer op deze bedrijven belangrijk lager ligt dan dat van een arbeider.

Wat verdient de boer?

HET Landbouwschap heeft onlangs cijfers bekend gemaakt van de inkomens van de boeren op goedgeleide bedrijven (zie De Landbode van 23 februari 1956); de boer op een gemiddeld bedrijf verdient dus minder. Uit onderzoekingen van het L.E.I. kan men over het gemiddelde inkomen van een boer op de zandgronden in 1952 een ruwe schatting maken. Hierbij is geen rekening gehouden met de rente van het eigen kapitaal van de boer. Men vindt dan als arbeidsinkomen per arbeidskracht in vergelijking met een arbeider-veeverzorger:

op bedrijven van 1-5 ha = $\frac{2}{3} \times (\text{loon} + \text{werkgeversaandeel van de sociale lasten})$;
 op bedrijven van 5-10 ha = $\frac{5}{6} \times (\text{loon} + \text{werkgeversaandeel van de sociale lasten})$;
 op bedrijven van 10-15 ha = $1 \times (\text{loon} + \text{werkgeversaandeel van de sociale lasten})$.

Van het inkomen van de kleine boeren in andere delen van ons land is minder bekend, maar waarschijnlijk blijft dit ook belangrijk achter bij het inkomen van de arbeiders.

Bij een vergelijking van de inkomens van boeren en arbeiders moet men er bovendien nog rekening mee houden, dat een boer belangrijke uitgaven moet doen, die een arbeider niet kent. Het bedrijf van de boer vraagt steeds meer kapitaal. De boer, die zijn bedrijf niet geregeld verbetert door aanschaf van nieuwe werktuigen, vernieuwing van gebouwen, uitbreiding van de veestapel enz. kan toch helemaal niet meer mee komen. Ook de industrie heeft de laatste jaren zeer veel geld gebruikt om de uitrusting te verbeteren, maar dit is niet betaald uit het inkomen van de arbeiders, terwijl een boer dit wel uit zijn eigen inkomen moet betalen. Bovendien wil een boer er gewoonlijk voor zorgen, dat één van zijn kinderen het bedrijf over kan nemen. Daar echter de andere kinderen bij een boedelscheiding ook recht hebben op hun aandeel van het kapitaal, is het nodig, dat een boer een flink deel van zijn inkomen bespaart. Voor dit alles zal het inkomen op een pachtbedrijf van 10 ha met 4 kinderen zeker f 500,- per jaar hoger moeten zijn dan dat van een arbeider, als de boer evenveel wil uitgeven voor zijn levensonderhoud.

Doordat de meeste Nederlandse landbouwbedrijven te klein zijn om, bij de huidige mogelijkheden tot mechanisatie, een gezin volledig werk te geven, is de kleine boer dus genoodzaakt aanmerkelijk soberder te leven dan een arbeider.

Blijven de boeren hiermee tevreden?

OOK in het verleden hebben de boeren gewoonlijk soberder geleefd dan de andere bevolkingsgroepen. Als zij er de voorkeur aan geven dit in de toekomst te blijven doen en niet van beroep te veranderen, kan men hier natuurlijk geen bezwaar tegen maken. Het lijkt echter niet waarschijnlijk, dat dit het geval zal zijn, daar de boeren zich door de opheffing van het isolement van het platteland van hun achterstand steeds meer bewust worden. Het contact met de stad neemt snel toe door bussen, bromfietsen, tijdschriften, radio's, films en de televisie. Ook in het dorp zelf merkt men steeds duidelijker de stedelijke invloeden, niet alleen door vakantiegangers, maar ook door de arbeiders die daar wonen. Nog in 1939 verdiende een timmermansknecht in vele dorpen ongeveer de helft van een timmermansknecht in Amsterdam. Tegenwoordig worden de lonen landelijk gere-

door Ir. A. W. v. d. Ban

geld, zodat dit verschil betrekkelijk gering is geworden.

Bovendien bemoeit de regering zich sinds de dertiger jaren met de prijzen van de landbouwprodukten en daarmee met het inkomen van de boeren. Hierdoor praten ook de boerenorganisaties op vergaderingen en in hun kranten geregeld over het verschil in inkomen van de boeren en de stedelijke bevolkingsgroepen. Door dit alles worden de kleine boeren zich steeds duidelijker bewust, dat hun inkomen laag is in verhouding tot de andere bevolkingsgroepen. Weliswaar is het inkomen van de boeren nu beter dan voor de oorlog, maar of men tevreden is met zijn inkomen hangt niet alleen af van de hoogte van het inkomen, maar vooral van een vergelijking met de inkomens van anderen.

Betere prijzen te verwachten?

MEN vraagt zich misschien af of de regering dan niet moet zorgen voor betere prijzen van de landbouwprodukten. Er werkt echter slechts ongeveer een zevende deel van het Nederlandse volk in de landbouw, zodat medewerking van andere bevolkingsgroepen nodig is voor een verbetering van deze prijzen. Men kan moeilijk een reden aangeven waarom men er in de toekomst beter in zal slagen deze medewerking te verkrijgen dan in het verleden. Bovendien kan de Nederlandse landbouw niet bestaan zonder uitvoer, maar deze uitvoer wordt vaak bedreigd door de invoerrechten en contingenteringen van andere landen. De Nederlandse landbouwpolitiek is dus gericht op een verlaging van de buitenlandse invoerrechten. Het is moeilijk denkbaar, dat men dit zal kunnen bereiken door zelf invoerrechten te gaan heffen of uitvoersubsidies te geven. Toch is het niet eenvoudig om de prijzen van de landbouwprodukten te verbeteren zonder over te gaan tot het heffen van invoerrechten (of monopolieheffingen) of het geven van uitvoersubsidies. Het lijkt dus niet verantwoord te rekenen op een verbetering van de prijzen van landbouwprodukten door het ingrijpen van de regering.

Streeft plattelandsbevolking naar vermindering van aantal landbouwbedrijven?

DE laatste jaren heeft men herhaaldelijk op congressen en in rapporten aangedrongen op een belangrijke vermindering van het aantal landbouwbedrijven in Nederland. Slechts zelden heeft iemand deze opvatting bestreden, maar toch kan men zich wel afvragen of de Nederlandse plattelandsbevolking het hiermee eens is. Het blijkt, dat niet alle groepen van deze bevolking hierover op dezelfde wijze denken. De landarbeiders laten geen twijfel bestaan over hun mening; vroeger trachtten zij vrijwel allemaal een stukje grond in gebruik te krijgen, in de hoop zich geleidelijk te kunnen opwerken tot kleine boer. Thans willen zij echter niet meer ruil en met een kleine boer, omdat die veel minder verdient en nog langer werkt bovendien. Het landarbeidersgrondgebruik is dan ook afgenomen van 66.000 ha in 1910 tot 15.000 ha in 1950. De boeren op de zeer kleine bedrijven geven hun eigenlijk wel gelijk; slechts een betrekkelijk klein deel van hun zoons wordt weer opgeleid voor boer. In de meeste streken kan een deel van de kleine bedrijven opgeheven worden, omdat er geen opvolger is.

De grote boeren denken hier echter volkomen anders over. Uit onderzoekingen van het L.E.I. is gebleken, dat zij veel meer zoons opleiden voor boer. Dit gaat zelfs zover, dat een groot deel van deze zoons geen plaats op de ouderlijke boerderij zal kunnen vinden zonder dit bedrijf te splitsen. Onlangs zijn hier nadere gegevens over bekend geworden, doordat de plaatselijke bureahouders in opdracht van het C.B.S. aan alle boeren hebben gevraagd, welk landbouwonderwijs hun medewerkende zoons van 25 jaar en ouder hebben gevolgd. Hierdoor kon men op de Afdeling Sociologie en Sociografie van de Landbouwhogeschool de volgende tabel berekenen van het aantal medewerkende zoons van 25 jaar en ouder per 100 bedrijven.

	Neder-land	Gronin-gen	Fries-land	Dren-te	Over-ijssel	Gelder-land
0-5 ha	3.3	1.1	2.0	2.0	5.9	4.8
5-10 ha	10.2	4.4	4.6	8.0	15.7	14.2
10-20 ha	17.6	9.3	10.0	18.2	25.0	23.5
20-30 ha	19.9	12.1	14.7	22.2	22.6	28.8
30 ha en meer	20.0	11.3	17.0	22.8	24.1	32.3
Totaal	11.2	6.3	7.8	11.5	16.1	12.5

	Noord-Utrecht	Zuid-Holland	Zee-land	Noord-Brabant	Lim-burg
0-5 ha	1.7	1.1	1.3	3.1	3.4
5-10 ha	5.8	4.0	5.9	8.8	9.2
10-20 ha	13.0	9.9	11.2	13.5	21.1
20-30 ha	17.2	14.9	14.5	16.1	34.5
30 ha en meer	25.9	16.3	18.9	19.0	31.3
Totaal	9.2	7.5	8.2	10.0	12.6

	Zandgebied Overijssel	Graafschap Zutphen
0-5 ha	7.9	7.8
5-10 ha	20.3	21.1
10-20 ha	33.0	30.5
20-30 ha	40.9	37.8
30 ha en meer	62.3	40.4
Totaal	21.5	19.4

Aantal meewerkende zoons van 25 jaar of ouder per 100 landbouwbedrijven naar bedrijfsgrootte en gebied.

Het aantal boerenzoons van 25 jaar en ouder, dat op het ouderlijk bedrijf moet meewerken, in de hoop later toch zelfstandig te worden, is afhankelijk van het aantal, dat als knecht bij een andere boer werkt en van de leeftijd, waarop de zoons het bedrijf van hun ouders overnemen. De gemiddelde leeftijd waarop een boer bedrijfshoofd wordt is 31 jaar, hij blijft dan ongeveer 35 jaar bedrijfshoofd. Als het aantal bedrijven gelijk blijft, dan werken er dus $31 - 25 = 6$ zoons op 35 bedrijven mee of 17 zoons op 100 bedrijven.

Hierbij is dan nog geen rekening gehouden met de boerenzoons, die als knecht bij een andere boer werken; dit zijn vooral de zoons van de kleinere boeren. Stelt men de leeftijd om een bedrijf over te nemen echter op 27 jaar, dit is de leeftijd, waarop een Nederlander gemiddeld trouwt, dan zijn er volgens een dergelijke berekening slechts 6 zoons op de 100 bedrijven nodig.

Deze cijfers geven dus de indruk, dat in de meeste provincies het aantal bedrijven, dat kleiner is dan 10 ha vermindert, als zij tenminste niet worden overgenomen door de zoons van de grotere boeren. Het blijkt immers, dat de zoons van de grote boeren vrijwel overal veel moeite hebben om de plaats als boer te vinden, die zij zoeken. Als men het in het Overijssels zandgebied normaal zou vinden, dat een boerenzoon gemiddeld met zijn 45ste jaar zelfstandig wordt, kan men gerust zijn bij het huidige aantal meewerkende zoons op de bedrijven groter dan 30 ha. Gelukkig vindt men dit, echter niet normaal, zodat hier zeer ernstige moeilijkheden om een oplossing vragen.

Het is een raadsel, wat de grote boeren willen, wat hun zoons gaan worden. Waarschijnlijk zullen velen belangrijk achterblijven bij hun ouders, wat betreft het inkomen en de maatschappelijke positie, die zij bereiken. Toch zijn er buiten de landbouw veel mogelijkheden om vooruit te komen. Men schat bijv. dat er over ongeveer 20 jaar twee keer zoveel auto's zullen zijn dan tegenwoordig. Hierdoor zijn er voor bekwame automobilisten en goede garagehouders zeker veel mogelijkheden om een goed bestaan te verdienen. In het algemeen hebben deze de laatste jaren trouwens ook niet te klagen gehad. Hetzelfde geldt voor talrijke andere beroepen. Het is echter opvallend, dat door de boerenzoons van deze mogelijkheden weinig gebruik wordt gemaakt. Zo bleek bij een enquête van de Afd. Sociologie en Sociografie van de Landbouwhogeschool dat er op 142 bedrijven in de Wieringermeer geen enkele zoon was, die een M.T.S. had bezocht. Toch is dit de aangewezen weg om in de industrie een positie te bereiken, die ongeveer overeenkomt met die van een grote boer in de Wieringermeer.

Standpunt van de regering

HET blijkt duidelijk, dat ook de regering van mening is, dat een groot deel van onze landbouwbedrijven te klein is om een gezin even behoorlijk bestaan te kunnen geven. Daar het herstel van Walcheren, Schouwen-Duiveland e.d. zeer veel geld gaat kosten, wil men dit niet besteden om weer bedrijven te vormen, die niet levensvatbaar zijn. Daarom worden de kleine bedrijven hier vergroot door gebruik te maken van grond in de IJsselmeerpolders. Iets dergelijks ziet men in deze polders zelf: in de Wieringermeerpolder is de minimum bedrijfsgrootte voor landbouwbedrijven 8 ha, maar in de N.O. Polder is dit al 12 ha en in Oostelijk Flevoland misschien zelfs 15 ha. Dit is nodig, omdat er steeds meer mogelijkheden komen om een bedrijf te mechaniseren en de lonen voortdurend stijgen. Uit het volgende overzicht blijkt, dat volgens de landbouwtelling 1955 meer dan drievijfde van de Nederl. landbouwbedrijven kleiner zijn dan 10 ha: 0-5 ha 31 pct. van de landbouwbedrijven; 5-10 ha 31 pct. van de landbouwbedrijven; 10-20 ha 25 pct. van de landbouwbedrijven; 20-30 ha 8 pct. van de landbouwbedrijven; 30-50 ha 4 pct. van de landbouwbedrijven; meer dan 50 ha 1 pct. van de landbouwbedrijven.

Bovendien hebben de bedrijven in de IJsselmeerpolders en in de herverkavelingsgebieden betere grond en een betere verkaveling dan de bedrijven in veel andere delen van ons land. Helaas valt het dus te verwachten, dat de meeste bedrijven in ernstige moeilijkheden zullen komen. Er zullen dus zeer ingrijpende veranderingen nodig zijn om de Nederlandse landbouwbedrijven te vergroten. Deze veranderingen zullen voor velen zeer onaangenaam zijn, zodat we moeten zoeken naar de beste wegen om onze landbouw aan te passen bij de huidige omstandigheden.

De meeste kleine boeren verdienen belangrijk minder dan een arbeider. Veel boeren en boerenzoons zouden graag zien, dat deze achterstand werd ingehaald en dat tegelijkertijd het aantal landbouwbedrijven nog wordt vergroot. Dit is echter niet bereikbaar. De keuze gaat tussen een veel kleiner aantal bedrijven en een gelijkwaardig inkomen of het tegenwoordige aantal bedrijven en een inkomen, dat ver achterblijft bij de gestegen inkomens van de arbeiders.